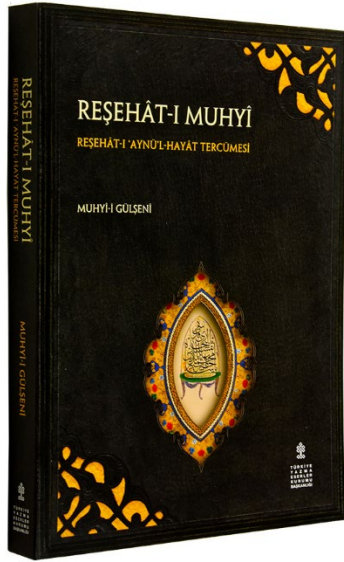

Muhyî-i Gülşeni, Reşehat-ı Muhyî: Reşehât-ı ‘Aynü’l-Hayat Tercümesi

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2014, 392 s.
Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi

Kadir Dal*

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
kadir dal06@gmail.com

Sûfî tabakatında Nakşî-Ahrârî silsilesi üzerine, döneme yakın iki temel eser kaleme alınmıştır. Bunlardan ilki Molla Camî’ye ait *Nefehatü’l-Üns*, diğeri ise tercümesini tanıttığımız Sâfî mahlaslı Fahrüddin Ali bin Hüseyin Vâiz-i Kâşifi’ye ait *Reşehât-ı Aynü’l-Hayât*’tır. 909/1503’te Farsça telif edilen eserde, genelde Nakşîliğin Hâcegân silsilesindeki sûfilerin terceme-i hâl ve menkıbeleri, özelde ise Ubeydullah Ahrâr’ın hayatı yer almaktadır.

Safî eseri, 889/1484 ve 893/1488 yılları arasında, şeyhi Ubeydullah Ahrâr’ın sohbetlerinde tuttuğu notlardan, dönemin diğer Nakşî şeyhlerinden duyduklarından ve güvenilir bulduğu eserlerden topladığı malumatla meydana getirmiştir. Müellif, esere verdiği “*Reşehât*” adının -ebced hesabıyla- eserin tamamladığı Hicri 909 yılıyla uyuşmasının kendi bilinçli tercihi olmadığını söyler. *Reşehat*, “reşha” kelimesinin çoğuludur. “Reşha” sözlükte, sızan su damlacığı anlamına gelir. Şu haliyle eserdeki bölümleri birbirinden ayıran *Reşahat*; “hayat pınarından sızan damlalar” anlamını taşır. Tanıtıma konu kitabın kapağında sade siyah zemin üzerine Nakşî Tâcî işlenmiştir. Tâcın içinde *Ya Hazreti Şeyh Muhammed Bahaüddin Şah-ı Nakşibend el-Buhari*” ibaresi yer almaktadır.

Reşehât-ı Aynü’l-Hayât üzerine çok sayıda tercüme, şerh ve zeyl yapılmıştır. Bu manada *Reşehat-ı Mühyi*, Osmanlı Türkçesine yapılmış ilk çeviri (976/1569) özelliğini taşımaktadır. 993/1585’te Trabzonlu Mehmed Maruf Efendi tarafından yine Osmanlı Türkçesine yapılan tercüme, Sultan III. Murad’a takdim edilmiştir. *Reşehat*, aynı yıl İbn Muhammed Şerîf el-Abbâsî tarafından da Türkçeye tercüme edilerek birkaç defa basılmıştır. Bu tercümenin bazı kısımları *Zübdetü’r-Reşehât* adıyla özetlenmiştir.¹ 1971’de Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilerek *Reşahat: Can Damlaları* başlığıyla yayımlanmıştır. Hacı Mehmet Zülali tarafından istinsah edilen İbn Muhammed Şerîf el-Abbâsî’nin tercümesi, 2013 yılında Nizamettin Arslan ve Naci Bayraktaroğlu tarafından sadeleştirilerek basılmıştır.² Bir başka sadeleştirme ise 2005 yılında Mustafa Özsaray tarafından Mehmed Maruf Efendi’nin tercümesinden hareketle, *Reşehât: Hayat Pınarından Can Damlaları* adıyla basılmıştır.³ Eserin diğer dillere çevirileri de mevcuttur. Molla Hüdâybergân tarafından Çağatay Türkçesine, Muhtar Holland tarafından *Beads of Dew from the Source of Life*

¹ Bk. Necdet Tosun, “Reşehat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05.05.2020).

² İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.

³ İstanbul: Semerkand Yayınları, 2005.

adıyla İngilizceye, Tâceddin b. Zekeriyâ en-Nakşîbendî tarafından *Ta 'rîbü'r-Reşehât* adıyla Arapçaya⁴ tercüme edilmiştir.

Eser üzerine şerhler de yapılmıştır. Muhammed Hüseyin b. Muhammed Hâdî eş-Şîrâzî'nin *Tavzîhu'r-Reşehât* adıyla Farsça şerhi, Şeyh Celâl el-Vâiz'in *Şerh-i Ba 'z-ı Kelimât-ı Reşehât* başlıklı çalışması bu kapsamda değerlendirilmektedir. *Reşehât*'a iki de zeyl yazılmıştır. İlki, Muhammed Hâşimî Kışmî'nin *Nesemâtü'l-kuds min hadâ'iki'l-üns* adlı Farsça eseridir. Bu çalışma Mahbûb Hasan Vâsîfî tarafından Urduçaya da çevrilmiştir. Münîr-i Cehân Melik yine bu zeyl üzerinde doktora çalışması yapmıştır.⁵ Diğer zeyl ise Muhammed Murâd Remzî'nin, *Nefâisü's-sânihât fî tezyili'l-bâkıyâti's-sâlihât* adlı Arapça eseridir. Remzî'nin bu zeyli Yahyâ Ma'rifet tarafından *Haytü's-sübühât fî tanzîmi bakıyyeti'r-Reşehât* adıyla Farsçaya çevirmiştir.

Tanıtımını üstlendiğimiz *Reşehât-ı Muhyî*'nin diğer tercümeleden ayrılan yönü, Muhyi-i Gülşenî'nin kitapta anlatılan dönemin bir kısmına tanıklık etmesi, yani eserde zikrolunan bazı Hâcegân ile bizatihi ünsiyetinin bulunmasıdır. Tercümenin bir başka orijinal yönü, Muhyi'nin başına ilave ettiği "*Zencîr-i Zeheb*" adlı risalesinde, Osmanlı tasavvuf tarihi hakkında ve Nakşîliğin Anadolu'da yerleşmesi ve gelişmesinde rol oynayan ancak *Reşehât*'ta yer almayan isimlerle görüşerek doğrudan bilgiler vermesidir. Böylelikle Ubeydullah Ahrâr ekseninde Orta Asya kökenli Nakşîler dışında Osmanlı coğrafyasında Nakşîliği müesseseleştiren takipçilerini de ilave ederek eseri zenginleştirmiştir.

Muhyi-i Gülşenî, 935/1529'da Edirne'de doğmuştur. Asıl adı Muhammed, lakabı Muhyiddin'dir. Sekiz-on yaşlarında iken Nakşîbendî şeyhlerinden Hâce Kasım'ın yanına evlâtlık verilmiştir. Şeyhin oğlu Hâce Muhammed ile birlikte Edirne'de Beyazıt Medresesi'nde eğitim görmüştür (952/1545).

Muhyi, Nakşî çevrede yetişmesine rağmen Gülşenîliğe müntesiptir. Nisbesi de buradan gelmektedir. Şeyhi İbrahim Gülşenî'nin menkıbelerini anlattığı *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî* isimli eserinde, 953/1546'da Ebüssuûd Efendi ile Gülşenî şeyhi Muhyiddin Karamânî'nin meclislerine devam ettiğini belirtmektedir. Kanûnî Sultan Süleyman'a yazdığı kasideleri Kapağası Haydar Ağa vasıtasıyla sultana ulaştırmıştır. Farsçaya hâkimiyeti sebebiyle ağanın

⁴ Tosun, agm.

⁵ Aynı yer.

kendisine “Küçük Acem”, tarih düşürmedeki maharetinden dolayı Ebussuûd’un “Sâhib-i Tarih” diye hitap ettiğini kaydetmiştir.

959/1552 yılı sonunda Kahire’ye kadı nâibi tayin edilen Muhyi, Ahmed Hayâlî’ye intisap etmiştir. Kısa zamanda seyr ü sülûkunu tamamlayıp hilâfet almış, 963/1556’da Edirne’ye gitmiştir. İki yıl sonra Kahire’ye döndüğünde Gülşeni Dergâhı’nda türbedarlığa başlamıştır. 1008/1600’de *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşeni*’yi yazmaya başlamış, 1013/1604’de İmam Şâfiî’nin makamında uzlete çekilmiştir. Hulvî, Muhyî’nin vefat tarihini Bursalı Mehmed Tâhir’e dayanarak 1013/1604 veya 1014/1605’te şeklinde vermektedir. İki yüz kadar kitap yazdığı nakledilen Muhyî’nin tasavvuf, dil, edebiyat, tarih, hadis, tefsir ve ahlâka dair kırk eseri günümüze ulaşmıştır.

Muhyi, *Reşahat* çevirisine şeyhi Ahmed-i Hayalî’nin emri üzerine başladığını ifade etmektedir. Gerek duyduğu yerlerde kendi maddi ve manevi tecrübelerini aktarmasıyla esere tercümenin ötesinde nitelik kazandırmıştır. Bu tercümeyle ilk olarak Fuat Köprülü, Muhyî’ye nisbetle kayda geçmiş ve şahsi kütüphanesinde bulunduğunu belirtmiştir.⁶

Muhyi eserin ilk bölümünde yer alan *Zencir-i Zeheb* risalesinde, görüştüğü kimseleri ve hadiseleri naklettikten sonra, *Reşehat*’ın Nakşî silsilesindeki isimlerin tercüme-i hâllerini çevirir. Abdulhâlık-ı Gucdüvani’ye ayrılan kısımda tarikatın sekiz esasını açıklar. Son kısımda ise eserin merkezinde yer alan Ubeydullah-ı Ahrâr’ın atalarını, akrabalarını, doğum tarihlerini, çocuklarında vaki olan halleri, şemâilini, ahlâkını, tavırlarını, ilk hicretini, seferlerini, zamanın şeyhleri ile yaptığı görüşmelerini aktarır. Eserini “*Tarih-i itmam: Hüve tamâm-ı Nakşibendiyye*” ifadesiyle Hicri 1013 senesinde İmam Şafii Türbesi’nde tamamladığını belirtir.

Bu baskıda esas alınan nüsha, tek müellif hattı olan Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 302 numarada kayıtlı yazmadır. Eserin girişini oluşturan yüz üç sayfalık kısımda içerik ve müellifle ilgili malumata yer verilmektedir. Eserin orijinal metnine sadık kalınarak transkripsiyonu yapılmış ve latinize edilmek suretiyle okuyucuya sunulmuştur. Böylesine nadir bir eseri yayına hazırlayan *Mustafa Koç* ile *Eyyüp Tanrıverdi*’ye ve okuyucusuyla buluşturan *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*’na teşekkür ederiz.

⁶ Fuat Köprülü, “Aşık Çelebi”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Basımevi 1978, 1/699.